

XIII. Leó pápa unokaöccse a második angol-búr háború harcterein? (A debreceni Péchy Tibor dél-afrikai tevékenysége a közvélemény tükrében)

A második angol-búr háborúnak, amely 1899 októbere és 1902 májusa között dúlt Dél-Afrikában, debreceni vonatkozásai is vannak. Ugyanis Debrecenből került a búr háborúba és vállalt ott aktív szerepet a kutatásom középpontjában álló péchujfalusi Péchy Tibor. Szülei Debrecenben a Csapó utcán laktak az ún. Knoll féle házban, ahová dél-afrikai tartózkodása ideje alatt hazaküldött leveleit is címezte. Jelen tanulmányban célom, hogy bemutassam Péchy Tibor dél-afrikai tevékenységét a helyi (debreceni), országos és külföldi sajtó tükrében. Ezen felül vizsgáltam, hogy milyen kép rajzolódik ki előttünk róla mások tollából. Így forrásaim elsősorban a korabeli sajtótermékek, valamint búr háborús veteránok nyomtatásban is megjelent visszaemlékezései voltak.

Péchujfalusi Péchy Tibor 1868. május 12-én született Nyírbélteken. Ő a Péchyek szatmári ágához tartozott. Édesapja Péchy Kálmán (1843-1920), édesanyja técsői Móricz Erzsébet (1843-?) volt. Érdekes megemlíteni, hogy közeli rokonságában számos híres személy található. Nagybátyja, Péchy Tamás 1875-től 1880-ig közmunkaügyi miniszter, majd 1880-1890 között a képviselőház elnöke volt.¹

Péchy Tibor katonai pályára indult és a bécsi katonai akadémiára járt, ahol „nagyon jó” eredménnyel végzett. Frissen kiképzett huszártisztként először a 12. huszárezredhez került, amelynek tulajdonosa Albert Edward walesi herceg volt. 1895. november 1-jén előléptették főhadnaggyá. Nem sokára azonban, 1896. február 16-án otthagyta a hadsereget és a huszártiszti karriert.² Katonai pályafutása alatt szerzett tapasztalatai a búr háborúhoz való viszonyát is nagyban meghatározták, és a kinti harcokban résztvevő magyarok közül is többekkel a K. u. K. hadseregben töltött idő alatt ismerkedett meg.

Miután leszerelt, 1896. április 4-én Dél-Afrikába indult, ahol Transvaalban telepedett le. Közel négy évig tartó kinti tartózkodása alatt volt alkalma behatóbban megismerkednie mind a civil, mind a katonai élet kihívásaival. 1896 telétől 1899 végéig egy modderfonteini dinamitgyár alkalmazásában állt, itt érte 1899 októberében a második angol-búr háború kirobbanása. Édesanyjának küldött leveleiből kiderül, hogy a harcok megindulásától kezdve élt benne a vágy, hogy harcosként segítse a búrok ügyét. „*Ki nem mondhatom, hogy mily szívesen mennék én is, de csak mint közkatona mehetnék, minden kilátás nélkül előmenetelre és így bizony nem érdemes.*”³ Hezitálásának oka az idézetben is olvasható: annak ellenére, hogy ő már a K. u. K. hadseregben főhadnagyi rangig jutott, a búr seregben csak, mint közkatona szolgálhatott. Ennek ellenére 1900. január 19-én modderfonteini munkatársával, Ferenczy Mihállyal együtt Johannesburgból elindultak,

1 <http://pechy-de-pechujfalu.hu/csaladfa/index.php?id=115>, (letöltés ideje: 2008.08.31. 17:23)

2 Erwin A. Schmidl: *Österreicher im Burenkrieg 1899-1902*, Wien, 1980. 232-233.

3 Péchy Tibor levele, kelt Modderfontein, 1899. november 13., kézirat

hogy önkéntesként vegyék ki részüket a háborúból.⁴ Péchy Tibor 1900 januárjától 1900. szeptember végéig szolgált a búrok oldalán. Ezalatt a kilenc hónap alatt megfordult a háború több frontján, kezdve Fokgyarmattól, egészen a mozambiquei határig. Volt alkalma találkozni Kruger transvaali és Steyn oranjei elnökkel, a búr vezérkarral, valamint a többi Dél-Afrikában harcoló búr-magyarral. Végül 1900 novemberében tért vissza számos magyar bajtársával együtt Magyarországra.

Hazatéréseivel a búr háború, mint megélt valóság megszűnt számára, azonban nem tűnt el teljesen az életéből. A magyar közvélemény ugyanis rendkívül nagy érdeklődést tanúsított a dél-afrikai események, valamint az egykor ott harcoló magyarok iránt. Ez nem volt másképpen Debrecenben sem, ahol a sajtó és az érdeklődés rátalált a második angol-búr háború helyi veteránjára, Péchy Tiborra. A debreceni érdeklődést mi sem illusztrálja jobban, minthogy az 1901. június elején Budapestre érkezett búr küldöttséget, amelyet Cristiaan De Wet oranjei tábornok fia vezetett, Benedek János, a *Debreczen c.* folyóirat szerkesztője meghívta Debrecenbe. Bár a búrok nem tudták elfogadni a meghívást, mivel továbbutaztak Berlinbe, de azért az ifjú De Wet küldött egy üdvözlő üzenetet a debreceni polgároknak, amely a helyi újságok hasábjain megjelent: „*Üdvözlöt a debreczeni elvtársaknak! Meghívásukat hálásan köszönöm a legmélyebben sajnálom, hogy kötelességeink külföldre szólítanak. Legbecsesebb emlékeim közé sorozom Debreczen polgárságának rokonszenvét s ügyünk iránti érdeklődését.*”⁵

Így érthető, hogy Péchy felkérték, tartson előadást dél-afrikai élményeiről. Az ún. Ingyen kenyérszító bizottság – egy helyi jótékonyági szervezet – kereste meg először. Az előadás promotálásában főszerepet vállalt a *Debreczeni Ujság* napilap, amely 1901. február 22-i számától kezdve folyamatosan, minden számában reklámozta a rendezvényt.

Péchy Tibor debreceni felolvasását azonban majdnem megzavarta egy konkurens fel lépő. A búr háborút megjárt magyarok közül nem ő volt az egyetlen, aki beszámolt tapasztalatairól a nagyközönségnek. Báró Luzsénszky Félix, a magyar önkéntesek egyik a sajtóban leginkább szereplő alakja, előadásaival sorra járta a hazai városokat. Bár Luzsénszky, Péchy Tiborral szemben csak pár hónapot töltött Dél-Afrikában, a magyar önkéntesek közül mégis ő tűnt központi személyiségnek. A hazai sajtóban előszeretettel írtak róla úgy, mint aki magas rangig jutott a búr seregben. Ezt az állítást Péchy Tibor édesanyjának írt levelében megcáfolta. Ugyanis a búrok külföldieket rendkívül ritkán neveztek ki tisztnek, és ha ez a magyarok közül történt volna meg, akkor is inkább az afrikaanst jól beszélő, már 3 éve Transvaalban lakó Péchy választották volna előbb, mint a csak pár hónapja ott tartózkodó Luzsénszkyt.⁶ Meg kell azonban jegyezni, hogy Péchy Tibor is feltűnik a korabeli sajtóban úgy, mint búr tábornok.⁷ Luzsénszky Félix az E. M. K. E., azaz az Erdélyi Magyar Közművelődési Egyesület javára tartotta városról városra búr háborús tapasztalatain alapuló beszámolóját. A debreceni előadás időpontját 1901. február 26-ra tűzték ki, míg Péchy felolvasását 1901. február 28-ra. Amint azt az *Uj Debreczeni Friss Ujság* napilap 1901. február 7-én megjelent számának Ujdonságok rovatából megtudhatjuk, az E. M. K. E. levelet írt Debreczen város tanácsához, amelyben kérte, hogy a városvezetés Báró Luzsénszkyt „*ügy erkölcsileg, mint anyagilag támogassa*”. Az újság tudósítása szerint az erdélyi egyesületnek a városvezetés részéről

4 Péchy Tibor levele, kelt útközben Colesberg felé, 1900. január 19., kézirat

5 A búrok nem jönnek, *Debreczeni Friss Ujság* II. évf. 158. sz., Debrecen, 1901. 2.

6 Péchy Tibor levele, kelt Colesberg, 1900. február 18., kézirat

7 Kumlik Emil, Egy magyar tanító Dél-Afrikában, *Vasárnapi Ujság* XLVI. évf. 53. sz. (Budapest), 1899. 883.

Komlóssy Arthur főjegyző válaszolt a következőképpen: „*a tervezett előadásnak nem jósol sem anyagi, sem erkölcsi sikert, még pedig az okból, mert ugyancsak az angol-bur háborúból azon időtájban akart Debreczenben jótékonycélu felolvasást tartani Péchy Tibor is, a ki most itt lakik Debreczenben szüleinél s a ki az angol-bur háboruban szintén mint csapat parancsnok vett részt. Ha azonban ezek daczára is ragaszkodik az E. M. K. E. a felolvasás megtartásához, a tanács a városháza nagytermét díjtalanul rendelkezésre bocsátja a felolvasónak.*”⁸

Az idézetből jól látszik tehát, hogy a városi tanács nem javasolta az előadás megtartását. A Péchy Tibor felolvasását reklámozó *Debreczeni Ujság* is úgy harangozza be a rendezvényt, hogy míg Luzsénszky Félix, aki bár csak pár hónapot töltött Dél-Afrikában, beszámolóival folyamatosan aratja a sikert, Péchy szerényen meghúzódik családja körében.⁹

A felolvasó estre 1901. február 28-án délután 5 órakor került sor a debreceni városháza nagytermében.¹⁰ Másnap a *Debreczeni Ujság* részletes tudósítást közölt a jótékonyági estről. A cikk szerint a debreceniek nagy örömmel fogadták Péchy: „*A mikor a szép, magas, végtelenül rokonszenves arczu férfiú a pódiumon megjelent, orkánszerű tapsvihár tört ki.*”¹¹ Az előadásban, mely a Bur földről címet kapta, szó esett a két transvaali nagyváros, Pretoria és Johannesburg közti különbségekről, a búrok mentalitásáról, párválasztási szokásaikról, valamint az előadó háborús tapasztalatairól. A tudósítás szerint a felolvasás nagy sikerrel járt. A nagy érdeklődést kielégítő, valamint, hogy minél szélesebb körhöz eljuthasson, Péchy Tibor előadását a *Debreczeni Ujság* V. évf. 60-67. számaiban leközölte.

Rendkívül beszédek azok a jelzők, amelyeket Péchy Tiborra vonatkozva használnak a debreceni sajtóorgánumokban. Előszóval emelik ki, hogy Péchy debreceni illetőségű, például: „*városunk fia*”.¹² Az előadásról szóló tudósításban pedig a következőt olvashatjuk: „*Majd a programnak az a száma következett, amikor a bur háboruban parancsnokká lett debreczeni ifju, társadalmi életünk egyik nagy tiszteletben álló családjának tagja: Péchy Tibor olvasta fel a burföldön szerzett tapasztalatait.*”¹³ Az idézetből is kiolvasható a helyi kötődés, a családi háttér, valamint a Péchy család köztisztviselői szerepének hangsúlyozása. A tudósítás végén pedig az előadás fogadtatásáról olvashatunk: „*a nagyközönség viharosan éltette Péchy Tibort, aki a magyar névnek dicsőséget szerzett a bur szabadságharcban.*”¹⁴ A cikk szerzője tehát hősként állítja olvasói elé Péchy Tibort, debreceni hősként.

A város számára vélhetően valóban fontos lehetett, hogy fel tudott mutatni egy helyi illetőségű bur háborús veteránt. A hazai sajtó és a közvélemény ugyanis kiemelt érdeklődéssel foglalkozott a dél-afrikai eseményekkel, ahogy ezt a *Vasárnapi Ujság* egyik írója is megfogalmazta: „*A Dél-Afrikáról szóló irodalom azóta, hogy a két kis boer köztársaság az angol világbirodalommal háborúba keveredett, rendkívüli arányokat öltött. Ide s tova fél esztendeje, hogy nem vehetünk kezünkbe napilapot, vagy képes ujságot, melyben hosszabb-rövidebb cikkek ne volnának kivált Transzvál földjéről és lakóiról, vagy többé-kevésbé hiteles ábrák ez ország mindenféle látnivalójáról.*”¹⁵ Bár az újság-

8 Felolvasás a burháborúról Debreczenben, *Uj Debreczeni Friss Ujság*, II. évf. 38. sz., 1901. 3.

9 Fényes ünnepély – az ingyen kenyér javára, *Debreceni Ujság*, V. évf. 53. sz., 1901. 4.

10 A bur parancsnok felolvasása, *Debreczeni Ujság*, V. évf. 57. sz., 1901. 5.

11 Felolvasás és hangverseny az ingyen kenyér javára, *Debreczeni Ujság*, V. évf. 60. sz., 1901. 2-3.

12 Fényes ünnepély – az ingyen kenyér javára, *Debreceni Ujság*, V. évf. 53. sz., 1901. 4.

13 Felolvasás és hangverseny az ingyen kenyér javára, *Debreczeni Ujság*, V. évf. 60. sz., 1901. 3.

14 Uo.

15 Kumlik Emil, Egy magyar tanító Dél-Afrikában, *Vasárnapi Ujság* XLVI. évf. 53. sz., 1899. 883.

írók érdeklődésének középpontjában Luzsénszky Félix állt, akit gyakran emelnek ki úgy, mint a magyar önkéntesek vezéralakját, Péchy Tiborral kapcsolatban is számos írás látott napvilágot az országos lapokban is.

A Péchy dél-afrikai tevékenységét említő cikkek közül az első Kumlik Emil tollából jelent meg a *Vasárnapi Ujság*-ban. Az írás eredendően Laubner Károly beszámolójára épít, aki tanítóként Péchy Tibor munkatársa volt Hönig Ferenc hamburgi tulajdonos modderfonteini dinamitgyárában. A gyárban 1899 nyaráig 3000 fekete és 800 fehér munkás dolgozott, köztük számos európai, német, angol és három magyar: Laubner Károly mellett Ferenczy Mihály¹⁶ és Péchy Tibor. Érdekes, ahogyan a cikk írója Péchyvel kapcsolatosan fogalmaz: „Ezek egyike, Péchy István (Péchy Tamás volt képviselőházi elnök unokaöccse), a mostani háború kitörésekor belépett a boerok hadseregébe és kiszolgált huszártiszt lévén, rövid idő alatt fölvitte a tábournoki rangig.”¹⁷ Több szempontból érdemes alaposabban megvizsgálni az alábbi idézetet, ugyanis több hamis elem is található benne. Az első ami szembetűnik, hogy az író elírta Péchy Tibor nevét. Ezen felül úgy tünteti fel Péchy-t, mint aki már tábornok a búr hadseregben. A cikk megjelenésének időpontjában, 1899. december 31-én Péchy Tibor még civil, még nem lépett be a búr hadseregbe. A családjának hazaküldött levelek alapján megállapítható, hogy berukkolására csak majd másfél hónappal később, 1900. január 19-én került sor.¹⁸ Érdemesnek tartom továbbá megemlíteni, hogy a cikk szerzője fontosnak vélte kiemelni Péchy Tibor és Péchy Tamás, a volt képviselőházi elnök közötti rokoni kapcsolatot. 1899 telén, bár még nem lépett be a búr seregbe, már megkezdődött a hazai sajtó részéről Péchy Tibor dél-afrikai katonai pályafutásának ismertetése.

A magyarok szerepvállalására a második angol-búr háborúban fokozottan 1900 őszén terelődött a sajtó figyelme. Ekkor tért haza a búrok oldalán harcoló 14 magyar önkéntes nagyobb csoportja. 1900. november 1-én érkezett vissza Európába a transvaali kormány pénzén, a Styria osztrák gőzös fedélzetén Péchy Tibor valamint báró Luzsénszky Félix, Fleischer Pál, Gössing Géza és Simon Vilmos.¹⁹ A *Vasárnapi Ujság* több cikket közölt a hazatérő magyar önkéntesekről. Az elsőt, A boer háború magyar bajnokai címmel, 1900. november 18-án, valamivel több, mint két héttel a Styria gőzös Triesztbe történő befutása után. A cikk írója sorra veszi a katonákat, majd mindenkire fűz egy-két gondolatot. Péchy Tiborral kapcsolatban így fogalmaz: „Péchy Tibor, a ki már korábban költözött ki Transzváliba, külön kommandót kapott, melylyel igen becses földerítő szolgálatot végzett és bátorságának, valamint ügyességének sokszor adta jelét. Csapata többnyire idegen önkéntesekből állott, a kik mind uri családból valók voltak, s ezért a kommandó a nobel-csapat névre tett szert.”²⁰ Az idézetben olvasható nobel [nemes] csapat elnevezéssel más forrásokban nem találkoztam. Az viszont helytálló, hogy Péchy csapata elsősorban külföldiekből állt, ugyanis a búrok a külföldiekből álló egységek parancsnokságát meghagyták az idegeneknek.

A *Vasárnapi Ujság* következő, 1900. november 25-én megjelent számában már részletesebben taglalja Péchy Tibor búr háborús tapasztalatait. Az említett szám egy teljes írást szentel Péchynek, *Magyar ember a boer háborúban* címmel. Az általam ismert cikkek közül ez közli a legtöbb olyan pontos információt és adatot, amelyet a többi kéz-

16 Ferenczy Péchyvel együtt 1900 januárjában lépett be a búr seregbe, majd a háborút követően Dél-Afrikában maradt.

17 Kumlik Emil, Egy magyar tanító Dél-Afrikában, *Vasárnapi Ujság* XLVI. évf. 53. sz., Budapest, 1899. 883.

18 Péchy Tibor levele, kelt útközben Colesberg felé, 1900.01.19., kézirat

19 A boer háború magyar bajnokai, *Vasárnapi Ujság* XLVII. évf. 46.sz., 1900. 766.

20 Uo.

iratos forrás²¹ is megerősít. Az írásról összességben el lehet mondani, hogy gyakorlatilag Péchy Tibor dél-afrikai életének története a kiutazástól egészen a hazatérésig, dióhéjban. Érdekes továbbá, hogy olyan elemeket is tartalmaz, amelyekkel más forrásokban nem találkozhatunk. Így például a cikk választ kínál arra a kérdésre, hogy miért is utazott 1896 tavaszán Péchy Tibor Dél-Afrikába. A szerző tudósítása szerint Péchy választásában nagy szerepet játszott az ún. Jameson Raid, amely akció folyamán 1895-1896 fordulóján Cecil Rhodes a johannesburgi angol üzletemberekkel, a randlordokkal szövetkezve felkelést akart kihozni Transvaalban. A johannesburgiakat segítve egy kis katonai egység élén Rhodes barátja, Starr Jameson megdöntötte volna a Kruger vezette kormányzatot. A kísérlet csúfos kudarcba torkollott, a búrok 1896. január 2-án Doornkopnál felmorzsolták Jameson csapatát.²² A konfliktus híre bejárta a világsajtót, és a magyar érdeklődés is élénk figyelemmel követte. A cikk szerint Péchy Tiborban ezt követően érlelődött meg az elhatározás, hogy Dél-Afrikába utazzon. Terve az volt, hogy mint katonatiszt felajánlja szolgálatait Kruger elnöknek: „A következő év elején meg is érkezett Pretóriába s a hírneves Joubert tábornoknál²³ jelentkezett, a ki elvitte őt az öreg Kruger elnökhöz. Itt aztán a fiatal magyar tiszt előadta szándékát s azon ajánlatot tette, hogy a boer csapatokat kész volna európai módra szervezni és begyakorolni.”²⁴ Péchy Tibor tehát úgy vélte, hogy a Jameson-raidot követően Kruger elnök a hadsereg európai mintájú modernizációját, kiképzését szükségesnek fogja tartani. Ebben vállalt volna szerepet Péchy. Kruger válasza azonban elutasító volt: „Ilyesmiről azonban Krüger hallani sem akart”.²⁵ A cikkhez kapcsolódva jelent meg egy fénykép Péchy Tiborról. A kép címe, „Péchy Tibor a transzváli háborúban”, valamint a fénykép kompozíciója arra enged következtetni, hogy a kép a harctéren készülhetett. A fotón ugyanis Péchy fel-fegyverezve, búr töltevényekkel a mellkasán, búrkalappal, puskával a kezében sziklás talajon áll.²⁶ A fénykép eredeti változatán azonban, amelyre a Péchy család archívumában bukkantam, alaposabban kivehetőek a műtermi háttér részletei.

A búr háborúból hazatérő magyarok közül többen megírták saját tapasztalataikat a nyilvánosság számára. Péchy Tibor maga is közölt cikket Tábori élet a boeroknál címmel a Világkrónika XXV. évf. 10. számában. Péchy az európai katona számára rendkívül furcsa búr katonai tábor hétköznapijait mutatja be.²⁷

A magyar veteránok közül dél-afrikai élményeikből többen, például Bulyovszky Károly és Simon Vilmos könyvet is írtak. Elsősorban azért emeltem ki ezt a két szerzőt, mert könyveikben megemlítik Péchy Tibort. Míg Bulyovszky a Péchyvel történt rövid dél-afrikai találkozásukat emeli ki²⁸, Simon Vilmos Péchy Tibor harci tevékenységét ismerteti a dalmanuthai csatában.²⁹

Péchy Tibor búr háborús tevékenysége a magyar sajtóérdeklődésnek köszönhetően a hazai közvélemény számára ismertté vált. Ezt mi sem bizonyítja jobban, minthogy több ízben kapott leveleket azzal a kéréssel, hogy protezsáljon be magyarokat a búr hadseregbe. Spick Nándor Budapestről írt Péchynek ez ügyben: „Bátorkodom azon alázatos

21 Péchy Tibor levelezése, naplója, előadás kéziratai.

22 Iain R. Smith, *The Origins of the South African war, 1899-1902*, London, 1996. 94.

23 Piet Joubert tábornok a transvaali hadsereg főparancsnoka volt a második angol-búr háború kitörésétől egészen 1900 márciusában bekövetkezett haláláig.

24 Magyar ember a boer háborúban, *Vasárnapi Ujság* XLVII. évf. 47.sz., 1900. 782.

25 Uo.

26 Magyar ember a boer háborúban, *Vasárnapi Ujság* XLVII. évf. 47.sz., 1900. 785.

27 Péchy Tibor, Tábori élet a boeroknál, *Világkrónika* XXV. évf. 10. sz., Budapest, 1901. 74.

28 Bulyovszky Károly, Boer-angol tűzben, Budapest, 1901. 85-86.

29 Simon Vilmos, Boer szabadságharc, Budapest, 1901. 125-126.

kérelemmel Méltóságod elé járulni, miszerint, kegyeskednék engem, valamint három barátomat Transvalba vinni, mivel nagyon szeretnénk a buroknak segítségére lenni... Legfiatalabb köztök én vagyok de azért már 17 éves vagyok míg a másik kettő már 19 éves.”³⁰ A levél írója ifjú barátaival akart kijutni Dél-Afrikába, és mivel Péchy Tibor búr háborús szerepvállalása a sajtón keresztül ismertté vált, ezért fordultak hozzá.

Érdekes, hogy a helyi és az országos sajtó mellett az újságírás külföldi színterein is feltűnt Péchy Tibor. Az angol *The Illustrated London News* 1900. november 22-én megjelent számának hasábjain rövid írást közölt a búrok oldalán harcoló külföldi tisztokról.³¹ A cikk alapja és illusztrációja egy fénykép, amely 1900 őszen készült a Dél-Afrikából hazatérő külföldi önkéntesekről a Styria gőzös fedélzetén. Péchy Tibort, Camillo Ricchiardit, az olasz egyesség parancsnokát, báró Luzsénszky Félixet, Gössing Gézá, Caldara Józsefet, gróf Villeneuve holland parancsnokot, valamint Simon Vilmos hadnagyot lehet látni a fotón. A cikk első felében meglehetősen csípős és provokatív jellemzőkkel illeti a búrok oldalán harcoló külföldi önkénteseket. A szerző szerint többek között az ott-honi gondok, a nyereségvágy, a kalandvágy, valamint a veszett ügyekért érzett romantikus szimpátia miatt érkeznek a búrok segítségére a világ legkülönbözőbb területeiről a harcosok. A cikk írója úgy véli, hogy a fentihez hasonló indokok vezethették Dél-Afrikába a képen szereplő személyeket is.³²

Az első szembetűnő anomália a cikkben a képen szereplő katonák nevének helyesírásában fedezhető fel. Péchy Tibor például gróf Pecci, míg báró Luzsénszky Félix, Max Schiffi kapitány néven szerepel a londoni újságban. Nem ez az egyetlen téves információ a cikkben. Báró Luzsénszkyt például az utász alakulat parancsnokaként mutatja be az újságíró, a valóságban Luzsénszky a többi magyarral egy egységben szolgált. Az írás következetesen a zsoldos szót használja a katonákra, holott a valóságban az önkéntesek, a búr katonákhoz hasonlóan, semmilyen fizetséget nem kaptak szolgálataikért.³³ A legérdekesebb eleme azonban a cikknek Péchy Tiborral kapcsolatos. A publicista szerint ugyanis Péchy, vagy ahogyan ott szerepel gróf Pecci, XIII Leo római pápa unokaöccse.

Péchy Tibor a transzváli háborúban

30 Spick Nándor levele, kelt Budapest, 1900. november 6., kézirat.

31 Foreign officers with the boers, *The Illustrated London News*, London, 1900. 939.

32 Uo.

33 Bulyovszky Károly, i. m. 85-86.

Az ok pedig, amiért a pápa unokaöccse Dél-Afrikába ment és a búrok mellett fegyvert fogott az, hogy egy kis kalandban legyen része.³⁴

Jogosan merülhet fel a kérdés, hogy mi lehetett ennek a nagy tévedésnek a hátterében. Véleményem szerint az újságíró a Péchy nevet, a hangzásban hozzá hasonló Peccinek érthette. A hír értékét jelentősen növelhette a pápai rokonság. Így történhetett meg, hogy a református, magyar Péchy Tibor a *The Illustrated London News* újságírójának tolla nyomán, egy csapásra az olasz Pecci családból származó XIII. Leó pápa unokaöccse lett.

A téves informálás azonban nem maradt válasz nélkül. A *Vasárnapi Ujság* 1900. december 30-án *Magyarok a boer seregben* című cikkével reflektált a hamis információkkal teli londoni írásra. A hazai újságíró sorra mutatja be a tévedéseket, a hibásan írt neveket és tisztségeket. A legsúlyosabb baklövésnek azonban a *Vasárnapi Ujság* munkatársa is a Péchy Tibor és XIII. Leó pápa közötti rokoni kapcsolat kreálását tartotta. Erről így olvashatunk a lapban: „A legkülönösebb tévedés áldozata azonban Péchy Tibor, a kinek nevét elolvasztották Peccire és megtették grófnak. Mivel pedig XIII. Leo pápa is a Pecci grófok családjából való, nagyon könnyű volt Péchy úrra ráfogni, hogy a pápa unokaöccse s elmondani, hogy nem ő az első Pecci, a kit a kalandvágy kóbor életre csábított ki a Pecciek carpinetói családi otthonának szűk falai közül. Így kerül bele a római pápa családja a krédóba egy protestáns vallású magyarnak hasonló hangzású neve révén.”³⁵ Látható, hogy a téves információk közlését a magyar sajtó nem hagyta tisztázatlanul.

Az említett *Vasárnapi Ujság*ban található cikken kívül egy másik magyar sajtóteremben megjelent cikk is foglalkozik az említett fényképfelvétellel. A *Magyar Salon* című folyóirat, 1900. decemberi számában olvasható báró Luzsénszky Félix cikke, *Magyarok Transvaalban* címmel. Ebben az írásban az író nem tesz célzást a *The Illustrated London News*ban közölt hibás adatokra. Hasonlóan a londoni újságíróhoz, Luzsénszky is sorra veszi és röviden bemutatja a fényképen látható személyeket.³⁶

Érdeemesnek tartom megjegyezni, hogy a hazai sajtó még évekkel később is hivatkozott az említett tévedésre. XIII. Leó halálakor számos cikk jelent meg Magyarországon is, amelyekben életéről, munkásságáról emlékeztek meg. A XIII. Leó életét ismertető írások közül a *Szalon Ujság* 1903. július 15-én megjelent számában olvashatunk a londoni lap tévedéséről: „Mint érdekes példáját a külföldi felületességnek említjük föl itt, hogy mikor a *London News* a boerok mellett küzdött magyar és osztrák urak csoportos arczképét közölte, a magyar Péchyt megtette olasszá, gróffá és a pápa unokaöccsév.”³⁷

A XIII. Leó pápa és Péchy Tibor közti rokonság tényként való közlésével nem a *The Illustrated London News* hasábjain találkozhatunk egyedül. A búr háború magyar vonatkozásaival foglalkozó, egyébként meglehetősen szűk magyar és külföldi szak- és ismeretterjesztő irodalomban a szerzők minden esetben kiemelik azt, hogy Péchy Tibor a búrok oldalán harcoló magyarok közül a legérdekesebb egyéniség, mivel XIII. Leó pápa unokaöccse.³⁸ Sőt hozzáfűzik, hogy Péchy a pápai rokonság ellenére protestáns vallású!³⁹ Véleményem szerint ennek a tévedésnek a gyökere a londoni lapban megjelent hamis információ lehetett, amit később többen tényként kezelhettek.

34 Foreign officers with the boers, *The Illustrated London News*, London, 1900. 939.

35 Magyarok a boer hadseregben, *Vasárnapi Ujság* XLVII. évf. 52.sz., Budapest, 1900. 876.

36 Luzsénszky Félix, *Magyarok Transvaalban*, *Magyar Salon*, Budapest, 1900. 461-464.

37 XIII. Leó pápa, *Szalon Ujság* VIII. évf. 13. sz., Budapest, 1903. 7.

38 Szabó Kristóf, *Magyar önkéntesek a búr háborúban*, in www.netlabor.hu/roncskutatas (letöltés ideje: 2008. május 3. 11:39)

39 Erwin A. Schmidl, i. m. 232.

A pápával való rokonság híre a Péchy családhoz is eljutott. Bár a család tagjai tisztában voltak és vannak a tényekkel, azaz, hogy a Péchy és a Pecci családnak a hasonló hangzason túl semmi köze sincs egymáshoz, a családi folklórban azonban megmaradt, hogy a Péchyek egy pápát is adtak a világnak.⁴⁰

Péchy Tibor dél-afrikai tevékenységének Európán kívül is maradt nyoma, emléke. 1924-ben bekövetkezett halálát követően 15 évvel, fia, akit szintén Péchy Tibornak hívtak, Dél-Afrikából kapott egy rendkívül érdekes levelet. A levél írója egy dél-afrikai magyar, nyitrai Szabó József, a middelburgi Agricultural College oktatója volt.⁴¹

A levél segítségkérés volt. Szabó József ugyanis célul tűzte ki, hogy a második angol-búr háború magyar résztvevőinek méltó emléket állítson Dél-Afrikában: „A negyven esztendővel ezelőtt itt járt s a magyar névnek becsületet szerzett magyar hősök nemcsak nekünk itt élő magyaroknak, de az egész magyar nemzet számára oly erkölcsi értéket jelentenek, amire mindenkor büszkén hivatkozhatunk, aminek feledésbe való hagyása véték lenne.” Szabó József konkrétan meg is nevezi, hogy milyen jellegű segítségre volna szüksége. A volt Oranje Szabadállam fővárosában, a bloemfonteini múzeumban szeretne egy magyar „osztályt” felállítani, amely a búr háborúban résztvevő magyarokhoz kapcsolódó tárgyakat foglalná magában. Péchy Tibortól elsősorban apjának Dél-Afrikában készült fényképei másolatát kérte, valamint egy kb. 20 centiméternyi nemzeti-színű szalagot. Szabó József a fényképekből és a szalagból egy tablót kívánt készíteni, amit a múzeumban szándékozott elhelyezni. Ezt követően a levelében egy Péchy Tibor emlékével kapcsolatos rövid történetet ír le. Egy alkalommal ugyanis, amikor Johannesburgban betért egy bárba, szóba elegyedett a helybeliekkel: „Angolul, meg Afrikaanszúl folyt disputa, amikor egyszer nagy csodálkozásomra azt mondja egy öreg bányász: „ugye maga magyar”. Persze, hogy az vagyok, de honnan látja? Kérdem. Volt nekem régen egy ismerősöm: „Péchy”, feleli, s az pont így beszélt mint maga. Tény, hogy én ma is tiszamenti angolsággal, vagy mondjuk búrsággal adom elő a mezőgazdasági gépészetet a middelburgi Collegeban.” A különös beszélgetés után Szabó József többekkel találkozott, akik ismerték Péchy Tibort. Így úgy véli, hogy lenne helyi érdeklődés a Bloemfonteinben kiállítani tervezett gyűjteménnyel kapcsolatban: „Ha megkapom a kért fényképeket, s kitesszük azokat, bizonyára sok öreg búr harcos fogja könnyfátyolos szemeken keresztül felismerni a „Kommandantot”...”⁴²

Arra vonatkozóan, hogy Szabó József gyűjtése sikeres volt-e, valamint, hogy megvalósult-e Bloemfonteinben a búr háború magyar résztvevőit bemutató kiállítás, nem rendelkezem adatokkal. Az azonban a forrásokból leszűrhető, hogy Péchy Tibor búr háborús részvétele nem múlt el nyomtalanul, visszhang nélkül Dél-Afrikában sem.

A második angol-búr háború magyar sajtója rendkívül gazdag forrásanyag. A dél-afrikai eseményekről megjelent hazai publicisztikák túlnyomó többségben búr barát érzelműek. Korábbi vizsgálatok szerint a háttérben az állhatott, hogy a korszak magyar újságírói, szerkesztői hasonlóságot véltek felfedezni az 1848-1849-es magyarság, és a britek ellen harcoló búrok között.⁴³ Ennek a szemléletnek megfelelően, míg a búr oldalon harcoló magyarokról, így Péchy Tiborról is számos cikk született, a britek oldalán résztvevőkről szinte minimális, említészerű írásokkal találkozhatunk.

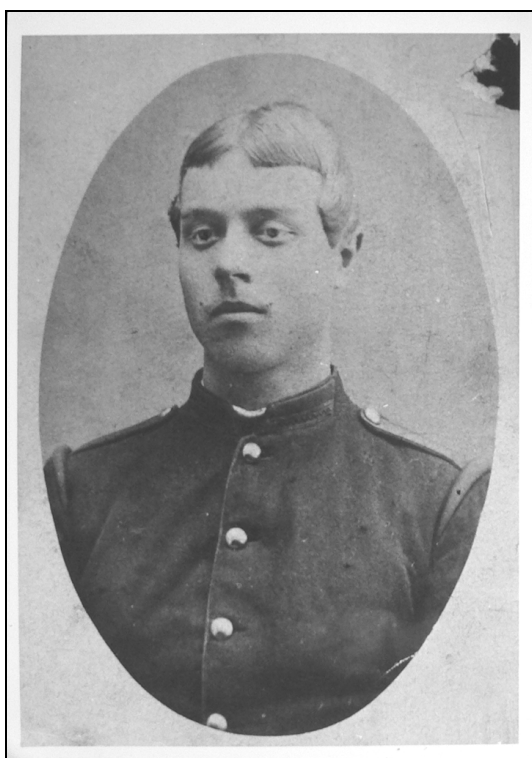
40 Péchy György közlése

41 Nyitrai Szabó József levele, kelt Middelburg, 1939. április 17., kézirat

42 Uo.

43 A búrok melletti szimpátiának legerősebben hangot adó írások a 48-as érzelmű lapokat jellemezték, in Tefner Zoltán, Külpolitika, népcsoport, tömegtájékoztatás, *Valóság* XLV. évf. 6. sz., 2002.; <http://www.valosagonline.hu/index.php?oldal=cikk&cazon=3&lap=0> (letöltés ideje: 2010. október 20. 10:42)

Péchy Tibor második angol-búr háborús tevékenységéről a sajtó által alkotott kép igen változatos. Péchy más-más aspektusban jelenik meg a különböző lapokban, az adott sajtóorgánum jellegének megfelelően. A helyi újságok túlnyomó részben a második angol-búr háború debreceni résztvevőjét látták benne, így Péchy elsődleges attribútuma ezekben az írásokban a lokális kötődése, debreceni mivolta volt. A *The Illustrated London News* hasábjain közölt cikk pedig a szenzáció oldaláról próbálta beállítani Péchyt, XIII. Leó pápa kalandvágyó unokaöccseként. Bár a kortárs magyar sajtó több ízben felhívta a figyelmet a tévedésre, a Péchy Tibor és XIII. Leó közötti rokoni viszony még a közelmúltban megjelent ismeretterjesztő írásokban is tényként szerepel.

Péchy Tibor arcképe kadét korából